

Sociální marginalita v neolite a eneolite? K otázce sociálních nerovností v praveku a možnosti ich identifikácie

Jana Mellnerová Šuteková¹

¹ Katedra archeologie, Filozofická fakulta UK v Bratislave (SK)

Základné otázky teoretického výskumu a hypotézy

- Kedy sa formujú sociálne rozdiely v pravekej spoločnosti?
- Ktoré kategórie archeologického prameňa indikujú sociálny status členov pravekej komunity?
- Na základe čoho nadobúdajú jedinci/skupina sociálny status? Ide o nemennú kategóriu?
- Aké faktory ovplyvňujú stratu sociálneho statusu u jednotlivca/skupiny v praveku?
- Aké sú formy a príčiny sociálneho vylúčenia (marginalizácie) v pravekej komunite?

HYPOTÉZA 1

Sociálne rozdiely v spoločnosti sa formujú s existenciou potravinového nadproduktu = neolitizácia.

HYPOTÉZA 2

V populáciách (kultúrne príbuzných) existujú spoločné normy správania sa, pohrebného ritu a i.

HYPOTÉZA 3

Pohrebný ritu reflektuje sociálny status živej populácie.

HYPOTÉZA 4

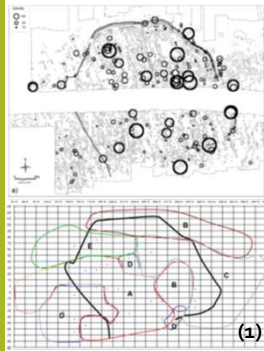
Sociálny status jedinca sa odzrkadľuje v spôsobe života a strave.

Diskusia - príklady

Sídliskové areály

Vaihingen (DE) – LnK

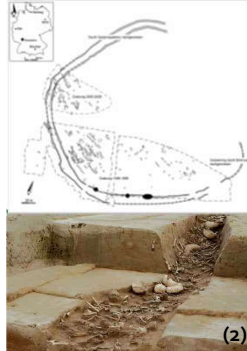
Ohradené sídlisko s „pohrebmi“ v priekope.

Mapping of botanical distributions: densities of identifiable charred plant remains per litre of soil; distribution of the Flomborn-period 'clan' groups at Vaihingen (Phase 2-B). LBK cultivation plots were long-lived and intensively managed, cultivation areas were 'owned' or used by specific household or broader groupings in a similar way to settlement space. Significantly more 'non-local' BS values from humans buried in a Neolithic ditch surrounding site than from those buried within the settlement were found.

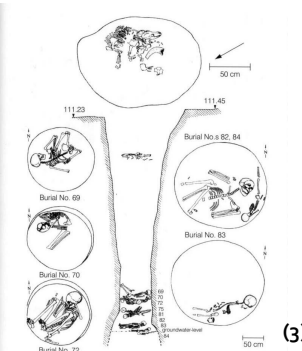
Herxheim (DE) – LnK

Ohradené sídlisko s „pohrebmi“ v priekope a hrobmi na sídlisku.

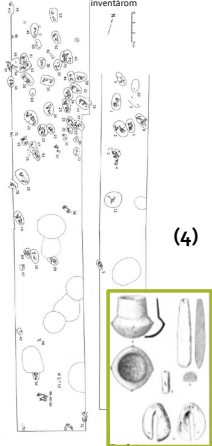
Balatonőszöd (HU) – Baden

Studňa pohrebni na sídlisku.

Nitra (SK) – LnK

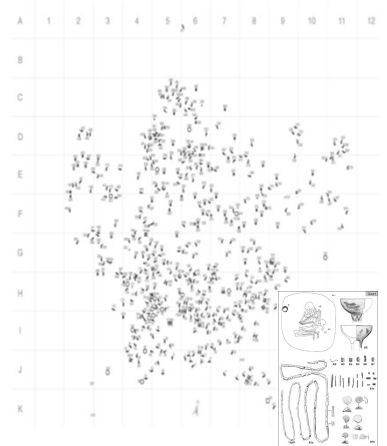
Extramarálne pohrebisko, hrob muža s „bohatým“ inventárom

Pohrebiská

Budakalász (HU) – Baden

Extramarálne pohrebisko, hrob muža s „bohatým“ inventárom

Otázka sociálneho statusu v pravekej spoločnosti je riešená prevažne na základe nálezov hrobov/pohrebov. Na sídlisku LnK vo Vaihingene bol na základe archeobotanických analýz a distribúcie makrozvyškov identifikovaný vzťah medzi skupinami domov (klanmi) a konkrétnymi poľami rôznej kvality (úrodnosť pôdy) ležiacich v rôznej vzdialenosti od sídliska (1). Situácia indikuje existenciu sociálnych vzťahov, možno i vlastníckych práv v starom neolite a ponúka ďalšiu metódu výskumu. Na základe čoho, akých zásluh alebo udalostí boli „klanom“ pridelené úrodné alebo najmenej úrodné polia? Môžeme hovoriť o sociálnej nerovnosti, príp. o marginalizácii niektorých skupín na začiatku neolitu?

Pri štúdiu pohreb. ritu patrí k nosným otázkam, či pochovávanie zosnulých na pohrebiskách patrí k regulárnym spôsobom a je normou pre spoločnosť (4), či „chudobnejší“ inventár odzrkadľuje napr. nižší status oproti jedincom pochovaným s hodnotnými artefaktami. Máme iné pramene (množstvo potravín al. sprievodné nehmotné prejavy - činnosti), ktoré môžu indikovať soc. postavenie jedinca? Je rozdiel (sociálny, iný) medzi ľuďmi pochovanými do hrovej jamy (sídlisko, pohrebisko) a telami zo sídliskových jám, priekop (2), erdwerkov, rondelov, studní (3) a i.? Aké postavenie v spoločnosti mali ľudia, ktorí neboli pochovaní „in humus“?

Môže ísť o marginalizovaných členov spoločnosti alebo „cudzincov“, ktorí neboli pochovaní podľa normy?

Metódy výskumu

- Teoretický výskum pohrebného ritu vo vzťahu k normám živej súvekej populácie
- Analýza artefaktov a ekofaktov a identifikácia ich priestorových vzťahov (sídliskové i pohreb. areály)
- Analýza antropologického materiálu – heuristika dát súvisiacich so spôsobom života, potravou
- Identifikácia časového faktora (zmeny v čase), t.j. či išlo o dlhodobý prejav (napr. zdedený status), alebo náhlu udalost', ktorá mohla viesť k marginalizácii (choroba, cudzinec).

Bibliografia:

- Beneš, J. 2018: Počátky zemědělství ve Starém světě. České Budějovice.
Bogaard, A. et al. 2011: Towards a social geography of cultivation and plant use in an early farming community: Vaihingen an der Enz, south-west Germany. *Antiquity*, June 2011, 395–416.
Bondár, M. – Razcky, P. 2009: The Copper Age Cemetery of Budakalász. Budapest.
Horváth, T. et al. 2010: Lifestyle and Habit of the Late Neolithic Baden Man in the Mirror of archaeological and anthropological Data. *European Journal of Archaeology*.
Pavúk, J. 1972: Neolithisches Gräberfeld in Nitra. *Slovenská archeológia* 20, 5–105.
Zeeb-Lanz, A. et al. 2006: Die bandkeramische Siedlung mit „Grubenanlage“ von Herxheim bei Landau (Pfalz). *Erste Ergebnisse des DFG-Projektes*. In: Beier, H.-J. (ed.) *Vania Neolithica IV*. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas. Beier & Beran: Weissbach.